

Klaverkonsert i a-moll

Da Edvard Griegs Klaverkonsert i a-moll, op.16, ble uroppført i København i april 1869 var den 25 år gamle komponisten ikke til stede på konserten. Han var travelt opptatt med sine mange gjøremål i Kristiania, der han for det meste hadde sitt virke fra 1866 til 1877.

Griegs opphold i hovedstaden ble innledet med en konsert høsten 1866 med et helnorsk program, der han presenterte seg selv med egne verker, blant annet satser fra Klaversonaten i e-moll op. 7 og Hjertets melodier op. 5. Solist på konserten var hans forlovede, Nina Hagerup, som også var hans kusine.

Men den unge og idealistiske Grieg møtte store utfordringer i Kristiania. Årene ble et slit for å få endene til å møtes. Grieg ga undervisning for dårlig betaling til mer eller mindre begavede elever. I tillegg arbeidet han sammen med komponisten Otto Winter-Hjelm for å opprette et musikkakademi i hovedstaden. Etter ett års drift måtte virksomheten nedlegges på grunn av manglende økonomisk grunnlag.

Byen hadde også få konserttilbud, og mange av orkestermusikerne var amatører. Et lyspunkt ble det imidlertid da Grieg i 1871 var med på å stifte Musikforeningen, som skulle være Kristianias faste orkester. Konsertlivet fikk et oppsving og Grieg høstet ære som dirigent.

Grieg var ikke så produktiv som komponist i disse årene. Imidlertid kom det noen verk fra hans hånd, og sommeren 1868 reiste han til Danmark med sin hustru Nina og deres noen måneder gamle datter, Alexandra, for å ta fatt på arbeidet med et verk for klaver og orkester. Sammen med sine venner, den danske komponisten C. F. Emil Horneman og den norske komponisten og pianisten Edmund Neupert, tok han inn på Mothsgaard i Søllerød nord for København. I et lite gartnerhus fikk han ro og fred til å komponere. Den danske gjestfriheten og samværet med musikervenner var til stor inspirasjon. Her, langt borte fra trivialitetene i Kristiania, og med en fruktbar dialog med Neupert, som verket ble tilegnet, fikk mesteparten av klaverkonserten sin utforming. Dette var Griegs største oppgave hittil, og konserten skulle også bli hans internasjonale gjennombrudd.

Tilbake i Kristiania om høsten arbeidet Grieg med å få konserten ferdig midt oppe i mange andre gjøremål. Han skriver bekymret til sin danske venn, komponisten Niels Ravnkilde:

"... jeg følte også, at nu måtte der tas fatt, således har jeg skrevet en konsert for klaver med orkester, som jeg tror inneholder gode ting. Jeg skulde just få tid nu i høstftenene å instrumentere første sats, men - tiden. Også aftenene tas fra meg. Neupert skal nemlig spille den i Musikerforeningen over jul".
(*Kristiania 2. november 1868*).

Uroppførelsen måtte derfor utsettes og fant sted i Casinos store sal i København 3. april 1869, med Edmund Neupert (bildet til venstre) som solist. Sjefsdirigent ved Det Kongelige Theater, Holger Simon Paulli, ledet orkesteret. Ved uroppførelsen satt de danske komponistene J.P.E. Hartmann og Niels W. Gade i salen, i tillegg til den verdenskjente russiske pianisten Anton Rubinstein, som for anledningen hadde lånt ut sitt konsertflygel. De sluttet seg til det store bifallet konserten fikk. Den norske førsteoppførelsen fant sted i Kristiania 7. august samme år med Christiania Theaters Orkester, med Johan Hennum som dirigent og igjen med Neupert som solist. Kristiania-pressen kom med en sparsom uttalelse, responsen fra Danmark derimot, hadde vært langt mer oppmuntrende. I årene som fulgte ble konserten oppført i en rekke europeiske byer. I Tyskland fant førsteoppførelsen sted i Leipzig i 1872, og i England ble den for første gang spilt i London to år senere. Senere ble den spilt i flere andre større

europiske byer, bl.a. Stockholm, Brussel, München, Wien, Warszawa og Praha. I dag er konserten en av de mest spilte klaverkonserter i musikkhistorien.

Verket følger konsertformens tradisjonelle oppbygning med tre satser. Allerede i første sats kan man spore de "norske" trekkene, med friske hallingrytmer. Andre sats har et mer poetisk preg og blir en kontrast til danserytmene som kommer tilbake i tredje sats. Her imiterer Grieg hardingfela og bruker den tredelte springarrytmen. De tomme kvintklanger skaper også assosiasjoner til folkemusikken.

De folkemusikalske trekkene gir klaverkonserteren et særpreg som skiller den fra Schumanns klaverkonsert i a-moll, som den ofte blir sammenlignet med. Ytre sett har de to konsertene en del til felles, særlig i det lyriske uttrykket. Grieg har imidlertid satt sitt norske stempel så tydelig på verket at det fullt ut er hans eget personlige uttrykk. Vinteren 1869-70 oppholdt Grieg og Nina seg i Roma. Her møtte han Franz Liszt, som uttrykte sin begeistring for klaverkonserteren. Under en sammenkomst imponerte han med å spille gjennom hele verket rett fra bladet. Grieg beskriver denne hendelsen i et brev til sine foreldre:

"Winding og jeg var meget spent på om han virkelig ville spille min konsert fra bladet, jeg for min part holdt det for en umulighet. Liszt derimot oppfattet saken helt annerledes. Og så begynte han. Og etter hva han nu presterte, sier jeg at i denne retning kan intet høyere tenkes. Kadensen, som er noe av det teknisk vanskeligste, spilte han fullendt. Til sist sa han, idet han rakte meg boken: "Hold frem som De stevner. Jeg sier Dem, De har evner til det, og - la Dem ikke skremme!" Dette siste har for meg uendelig betydning. Det er noe jeg vil kalle innviet i det. Mang en gang når skuffelser og bitterhet kommer, vil jeg tenke på hans ord, og erindringen om hin stund vil ha en forunderlig makt til å holde meg oppe i motgangens dager, det håper jeg forvisst."
(Roma, 9. april 1870).

Det er lett å forstå at dette møtet ble viktig for Griegs selvtillit som komponist.